

Social effects of control deficiency in policies and functioning of Bulgarian fuel market

Evgeniy Stoyanov

University of agribusiness and rural development - Bulgaria

Abstract

The paper is devoted to a brief analysis on the development of the Bulgarian fuel market. Specifically, the focus of attention is placed on finding correlative relationships between the trends of development manifested differently on the international and the local market. This is done intentionally to foresee effects that are mostly negative and bring negatives in the work of the overall Bulgarian economic system. The tasks set for resolution can be explained with the maxim that when you discover the causes of a problem, i.e. its past and analyze its condition, then you can better predict and anticipate both its and own future.

Key words: *inequality, social policy, social impact, control.*

Социалните ефекти от дефицита на контрол в политиките и работата на българския пазар на горива

Евгений Стоянов

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме

Материалът е посветен на кратък анализ върху развитие на българския пазар на горива. Конкретно фокусът на внимание е поставен върху намирането на корелативни зависимости между тенденциите на развитие, проявяващи се по различен начин на международния и на местния пазар. Това се прави

целенасочено, за да се предвидят ефектите, които са в повечето случаи с отрицателен знак и носят негативи в работата на цялостната българска икономическа система. Задачите, поставени за разрешаване, могат да се обяснят с максимата, че когато откриеш причините за възникване на един проблем, т.е. миналото му и анализираш неговото състояние, днес може по-успешно да прогнозираш и предвидиш и неговото, а и своето бъдещето.

Ключови думи: *неравенство, социална политика, социален ефект, контрол.*

Реалността доказва, че няма нищо по-вечно от интересите. Отношението към тях напълно съзнателно и обяснимо е различно. Цената на установеното неравенство е много висока и постоянно променя своите нива. Факторите, които оказват сериозно влияние върху този процес, са лошо работещите и ниско ефективни световни пазари, слабата заинтересованост на глобалната политическа система от регистрираните пазарни провали и дефицита на справедливост в работата и на политическата, и на икономическата система [б, стр. 9]. Именно по този повод се появяват и отклонения в поведението на голяма част от икономическите субекти. Анализът на причините за тяхната поява може да се търси освен в споменатите ключови фактори, така и в голям брой допълнителни източници както от макро, така и от микроикономическо естество. По-същественото е, че тяхната роля е двуполярна – когато се задълбочи градивното начало те провокират положителни резултати, но когато се прояви преимуществено регресивната им същност резултатите се свързват със забавяне на темповете на социално-икономическо развитие и сериозни политически трусове.

Един от основните компоненти на обществената факторна система, в която се развиват всички заявени интереси, е пазарът на горива, тълкуван като основен източник на енергия или като доставчик на суровини, от които се произвежда тя. Въпреки технологичните новости, поради своите колосални размери и като физическо измерване, и като финансови стойности, в него относително бавно се променя самата структура и основните съотношения. Опазването на споменатата тенденция обосновава разбирането, че това е достатъчно консервативна световна система и трусовете в нея са свързани с редица глобални конфликти и икономически катастрофи. Не е случаен фактът, че в

последните 50 години най-несигурната зона в глобален план е Близкият Изток. Не са единични и случаите, в които рязката промяна на цените на горивата е провокирала срив в големи компании, включително изтриване на тяхната идентичност от търговските регистри, а дори и колапс в работата на цели национални икономики.

Развитието на националната икономика не прави изключение от проявите на определени тенденции в международното пространство. Реално промените, които са провокирани от прехода и налагането на пазарното начало, се съпътствани от още редица допълнителни условия, усложняващи икономическото развитие като военния конфликт в Сърбия в края на 90-те години, присъединяването към Евророната в началото на новото хилядолетие и задълбочаването на конфликта в Близкия Изток от последните месеци. При тази ситуация и създадените трудни условия националната икономика доказва своята жизнеспособност и определена устойчивост. Както всяка управленска система от отворен тип и националната икономика реагира на сигналите от външната среда. Но все пак редица анализатори считат, че има и пропуски или така наречените забавени реакции в някои сфери. Една от тях, на която се вменява стратегическа ангажираност, е пазарът на горива, и по-конкретно развитието на ценовата политика, осъществявана от търговците на горива, предназначени за българския потребител. Индикацията за определянето на тази сфера като проблемна с национално значение е развитието на цените на петрола в глобален план за последните 12 месеца и състоянието на цените на българския пазар.

Нивата, на които се търгуват фючърсите на петрола за месец октомври 2015 г., са нива около 47 долара за барел (159 л) от сорта Brent, т.е. сривът на цената е над 2 пъти в сравнение със същия период на предходната година. Реално регистрираният спад се основава на разнородни по характер причини:

Първо. Цените на петрола се сриват по структурни причини, обясними със забавяне на световната икономика. Индикаторите за това са забавяне на темпа на развитие на Китай от една страна, а от друга - намаленото потребление на петрол поради увеличаване на добива на неконвенционални горива в Северна Америка.

Второ. Картелът ОПЕК не се намесва в регулирането на ценовите нива в този момент и продължава да добива със същите темпове.

Трето. Цените на петрол могат да бъдат разгледани и като продукт на политическите отношения. Хипотезите за становището се базират на някои фактори. На първо място създаването на съюз между САЩ и Саудитска Арабия е целесъобразно осъществено, за да се ограничи влиянието на Русия и рублата. На следващо - Саудитска Арабия търси път за отслабване на позициите, създадени от конкурентните производители на шистов газ. На последно място - в момента ОАЕ засилва спекулациите на петролните пазари, т.е. може да се говори за инициране на икономическа война.

Анализът на резултатите от този тип отношения показва, че въпросната "петролна" или "икономическа" война засяга основно страни, чиито отношения по различни поводи и причини се възприемат като не особено добри със САЩ и Саудитска Арабия (Русия, Иран, Венецуела и др). Според наблюдатели това може да увеличи геополитическото напрежение в света, и то по-конкретно в района на Близкия Изток.

И все пак в глобализацията се свят протичат подобни процеси постоянно и всеки от тях оказва определено влияние и върху развитието на икономическата система в нашата страна, и върху провежданите от нея разнородни политики.

Интересен е фактът, че динамиката на пазар като енергийния засяга държавата, тълкувана като система, развиваща се на базата на своята цялостно структурирана функционалност. Наред с това пазарните флукутации и свързаните с тях ефекти достигат и до отделния гражданин, разглеждан и като данъкоплатец, и като краен потребител, и като член на обществото. В този смисъл и по този повод се оказва, че развитието на анализирани процеси и влиянието им върху поведението и на държавата, и на отделния потребител се превръщат в обект на анализ и контрол.

Въпреки, че контролът притежава разнородни изяви, за конкретния повод в основата на анализ се поставят обобщаващата категория на финансовия контрол. Той е определен като строго определен вид социален контрол, който произтича преди всичко от правото на собственост, т.е. от правото да се управлява тази собственост. Това твърдение може да се възприема отчасти и като определение, но е нужно да се направят някои уточнения и по-сериозна обосновка [2, стр. 10].

При подробен преглед на Международните счетоводни стандарти се разграничават редица съществени особености на финансовия контрол,

разкриващи целесъобразно съдържанието на всеки конкретен стандарт. В определен случай контролът се дефинира като властта да се ръководи от финансовата и оперативната политика на една организация, така, че да се извлече изгода от нейната дейност. В друг стандарт се отбелязва, че контролът е еквивалент на собственост или част от нея, като в този случай се засяга това, че правото на контрол се проявява в зависимост от размера на притежаваното богатство. На следващо място е залегнало разбирането, че пряката или косвена собственост върху повече от половината от гласовете на едно предприятие предопределя възможността по установен път да се насочва финансовата и експлоатационната политика, като обаче по този начин не се контролира тази политика [4].

От написаното дотук става все по-ясно, че финансов контрол е властта да се управляват финансите на организацията, да се налага определена финансова политика и естествено да се носи отговорност. Правото на власт, а следователно и на контрол, е израз на отговорност за състоянието на самата организация. Като проява на власт контролът не е просто възможност да се приложи конкретна форма на контрол или процедури, а преди всичко да се задейства контролната функция.

Наред с правото на собственост, а оттам и на власт, финансовият контрол е съществена част от йерархията на управление на обществото, важен елемент от регламентираните социално значими отношения. Правото на държавата върху определена част от собствеността дефинира и правото ѝ да упражнява контрол [7, стр. 119]. Логично е да се предполага, че и в този случай става въпрос за право на собственост и на власт, като самата технология на контролната функция е предопределена от правото на държавата да ръководи финансите си като управлява така наречената си финансова функция и наред с това да развива притежаваната си собственост.

Работата на финансовия контрол при създадената от срива в цените на горивата ситуация на държавно ниво се свързва със следния проблем – увеличаване на риска при изпълнението на държавния бюджет за 2015 г. Конкретно бюджетът за тоза година е изготвян на базата на прогноза за средногодишната цена на петрола от 91.6 долара за барел. В същото време в началото на януари Международният валутен фонд прогнозира средна цена за годината от 57 долара за барел. Специалисти и анализатори застават зад мнението, че “само заради разликата в средните цени на петрола приходите от

ДДС от внос от трети страни ще бъдат с около 500 млн. лв. по-ниски” [5, стр. 6]. Казано с цифри, при заложили около 1,297 млрд. лв от косвени данъци ще бъдат реализирани едва около 60-65% поради разлика в цени. Посоченият проблем създава възможност да се мисли за частично решение в две посоки: едната - ползването на по-реални прогнози при създаване на бюджет [1, стр. 9], и другата - максимално ефективна работа на финансово-контролните институции, имащи отношение към събирането на косвени данъци при плътно и пълно междуинституционално взаимодействие.

Проблемът с цените на горивата придобива друг израз на ниво отделен потребител. Анализът на пазара със своите предлагане и потребление доказва, че съществуват множество малки и същевременно сериозни проблеми. Най-общо те се свързват с качеството и количеството на предлаганите горива. За качеството може да се каже, че отговорност може да се търси от всички имащи пряко отношение и към преработка и производство, и към дистрибуция и внос. Субектите, които с резултатите доказват, че реализират занижен контрол, са основно на ниво оперативен контрол без значение дали реализират специализиран химикотехнологичен анализ или митнически контрол. По отношение на количеството реално проблемът се свързва със занижения контрол от страна на Института по метрология и постоянния контрол върху монтираните нивомери, когато оцетеният е обикновеният гражданин. Към данъчната администрация могат да бъдат отправени упреци, когато проблемът с количеството е зададен поради употребата на манипулиран специализиран софтуер на бензиностанциите и оцетена е държавата. Ако към споменатите проблеми се прибавят и проблеми, произтичащи от ценообразуването с огромни маржове, недобросъвестно организирани тръжни процедури по държавни поръчки, контрабандата с горива и съмненията за картелни договорки между по-големите “играчи” на българския пазар, то картината би придобила реалистичен вид.

Намирането на решения за споменатите проблеми, както и ефектът от спада на горива на световните пазари, са фактори, които провокират бавен ефект върху българската икономическа система. Позитивната част от него, по мнение на специалисти, ще усетят частично в транспортния сектор и логистиката. Дори при тях не е ясно дали и колко от това облекчение ще се усети и предаде по веригата до крайния потребител. Що се отнася до останалите сектори в

икономиката, ефектът е още по-спорен. Това е резултат от тяхната зависимост от цената на газа, който обаче няма намерение да пада по редица причини. Първо, защото цените на газа се определят на база на два петролни деривата – мазут и газол, които още не са отчели спада на петрола. И второ, защото още не са погасени задълженията на “Булгаргаз” към “Газпром” и по тази причина ДКЕВР като регулатор реагира забавено, за да може “Булгаргаз” да компенсира частично слабите си резултати. Ако към написаното се добави, че ”средствата, с които управляващият център (държавата) провежда социалната политика, разглеждани от чисто икономическа гледна точка, образуват на свой ред сложен спектър: арбитраж в трудовите взаимоотношения, условия на труд, социални добавки, данъци за финансиране на централизирани програми,... и за тях не се набавят достатъчни финансови ресурси, то става ясно, че дефицитът на контрол “обезкървява” националната икономическа система [3, стр. 256]. В този смисъл напълно естествено възниква риторичният въпрос: Съществува ли дефицит на контрол или се усъвършенства контрол върху дефицита?

Направеният кратък анализ на разгледаните ключови за българската икономика проблеми, произтичащи от пазара на горива, провокират заключението, че тяхното решаване е свързано с изграждането на единна система за финансов и държавен контрол, имаща пряко отношение към развитието и усъвършенстването на пазара на горива. Реално флукуацията в работата на световните борси и пазари е съществен фактор, но целесъобразното прогнозиране, обосновано от рационалното планиране, и ефективният контрол биха създали определени възможности и в подобни ситуации задъхващата се българска икономика да заработи по-добре и по-резултатно. В този смисъл и по този повод е редно да се помисли за усвояване на пълния институционален потенциал на държавата и за преодоляване на споменатите проблеми, а самият финансов контрол като система да създаде плътно междуинституционално взаимодействие. Ако обаче написаното се приеме като градивна критика или поне като сериозна идникация за наличие на задълбочаващи се проблеми, може отговорно да се изрази мнението, че днешното разделено поради различни заявени интереси общество застрашава своето бъдеще.

Литература

1. Горанова К. и колектив, България и петролния срив, в.Капитал бр.3864 / 12.12.2014.
2. Динев М. И Л. Христова, Одиторски контрол, С., ФорКом Висулчев, 1992.
3. Матеев Е., Структура и управление на икономическата система, С., ИК на УНСС, 2015.
4. Международни счетоводни стандарти с посл.изм. С., Сиела, 2014.
5. Петрова Т., Сривът в цената на петрола отваря огромна дупка в бюджета, в. Сега, бр.19 / 26.01.2015.
6. Стиглиц Дж., Цената на неравенството, С., Изток-запад, 2014.
7. Стоянов Е., Финансов контрол, Б., Либра скорп, 2010.